

pezi. Az információs szakembernek mindent el kell követnie, hogy ezeket a felhasználóban tudatosítsa, valamint azért, hogy ezt a területet a lehető legkisebbsre korlátozza.

Az online információkeresést végző szakemberek számára az alábbi etikai irányelvek fektethetők le:

- ◆ köteles az információs erőforrásokra vonatkozó ismereteit "karbantartani";
- ◆ arra kell törekednie, hogy jártasságát a rendszerek használatában fenntartsa;
- ◆ az adatbázisok és rendszerek kiválasztásánál tartózkodnia kell az előítéletektől;
- ◆ tájékoztatnia kell a felhasználót az adott adatbázisra vagy rendszerre vonatkozó ismereteiről, ha ezek befolyásolhatják a keresés eredményeit;
- ◆ tudatában kell lennie, hogy a szituáció vagy a kérés milyen bizalmassági szintet foglal magában, s az ehhez kapcsolódó követelményeket ki kell elégítenie;

- ◆ világossá kell tennie a felhasználó számára az online keresés alkalmazhatóságát, és a keresés korlátaira is fel kell hívnia a figyelmet;
- ◆ tartózkodnia kell attól, hogy a felhasználó igényeit a saját felfogása vagy a felhasználó első megfogalmazása szerint elégítse ki, s megfelelő módszereket alkalmaznia a valódi igényekről való megbizonyodás érdekében;
- ◆ értékelnie kell a korábbi keresések hibáit a stratégia kialakításában és az adatbázis kiválasztásában egyaránt;
- ◆ ellent kell állnia a felhasználó azon kísérleteinek, amelyek a nem megfelelő adatbázisok és/vagy rendszerek kiválasztását vonják maguk után.

/SHAVER, D. B.—HEWISON, N. S.—WYKOFF, L. W.: *Ethics for online intermediaries*. = *Special Libraries*, 76. köt. 4. sz. 1985. p. 238—245./

(Hegedűs Péter)

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS INFORMATIKAI SZAKIRODALOM

A könyvtártudományi és informatikai szakirodalomról egy szakirodalmi kalauz kapcsán

Nehéz megvonni szakirodalmunk határait, hiszen a könyvtártudomány és az informatika lényegi vonása, hogy más ismeretágak információs folyamataival foglalkozik. Az egyes tudományági folyóirat-bibliográfiák és információs szolgáltatások (MEDLINE stb.) hovatartozásának megítélése még az egyetemet végzett könyvtárosok számára is gondot okoz. (Ezt egy kísérlet is bizonyította: egy elképzelt könyvtártudományi és informatikai szakirodalmi kalauz tartalomjegyzékét a megkérdezettek sokkal eltérőbben állították össze, mint azt várni lehetett volna.) Így nem csodálható, hogy a könyvtártudomány és informatika szakirodalmi kalauzai jóval később jöttek létre (ilyen például a *Prytherch-féle*, meglehetősen tartalmatlan és vitatható *Sources of information in librarianship and information science*, Gower, 1983), mint más ismeretágakban.

A mi szakmánknak is megvan az elsődleges és másodlagos szakirodalma (nemcsak nyomtatott, hanem elektronikus formában is), bibliográfiai műszerei is vannak, bár sokkal kisebb terjedelemben, mint például a természet- és műszaki tudományoknak (vö. a LISA évi 7000 referátumát a *Chemical Abstracts* 450 ezer tételével). Sajnos, ennek a

szűk termésnek is nagy része értéktelen (pl. a "hogyan csinálom én" típusú beszámolók nagy száma miatt). Bizonyos kulcsszavaink (pl. "szakma") más szakterületek információfeldolgozásában minden bizonnyal a figyelmen kívül hagyandó szavak jegyzékén (stop list) szerepelnek. Persze: más területeken is születnek kiforratlan cikkek, összeollózott írások, pusztán az egyes konferenciákon való részvételhez szükséges "repülőjegy-dolgozatok", így nem kirívó, hogy a könyvtári-informatikai konferenciákon is sokkal többre értékelik a szakmai kapcsolatok ápolásának lehetőségét, mint az előadásokon hallottakat. A konferencia-előadások közzétételére tehát nincs sok szükség, 4–5 évvel későbbi közzétételük pedig — amire van példa — kifejezetten papírporcsékolás (1983-ban mégis az összes referált dolgozat 12%-a volt előadás).

A könyvtári-informatikai szakirodalomról ez ideig mintegy 70 nagyobb szabású áttekintés született, legtöbbjük 1970 után (*Brodie, Seaton, Dansey, Roberts* stb.). Ezekből kitűnik, hogy a tanulmánycikkek informatív értéke viszonylag jó, de az indexelhető fogalmak 45%-át nem lehetne egy KWIC-indexből visszakeresni. Némely folyóiratunk olvasha-

tósága jobb, mint a természettudományos lapoké. Az egyik legfrissebb áttekintést a szerző (a londoni The City University informatikai tanszékének vezetője) egyik tanítványa készítette el (lásd *A könyvtár-tudományi és informatikai szakirodalom sajátosságai* c. referátumot).

/BOTTLE, R. T.: *Literature of librarianship and information science: a review article.* = *Journal of Librarianship*, 17. köt. 1. sz. 1985. p. 49–53./

(Mándy Gábor)

A könyvtártudományi és informatikai szakirodalom sajátosságai

Az 1960-as évektől több tanulmányt szenteltek a könyvtártudomány, az informatika, ill. az ezt a témakört feldolgozó referáló szolgálatok témakörének. Mivel azonban a legrégebb ilyen irányú referáló folyóiratok is viszonylag fiatalok, nem lehet olyan adatokat összegyűjteni, amelyek összemérhető lennének *Price*-nak a növekedési rátával foglalkozó vizsgálataival. E cikk öt jelentősebb referáló folyóirat (*Library and Information Science Abstracts* = *LISA*; *Referativnyj žurnal – Informatika*; *Information Science Abstracts* = *ISA*; *Computer & Control Abstracts* = *CCA*; *Bulletin Signalétique*) 1983-ban megjelent számaiból vett mintán vizsgálja szakirodalmunk sajátosságait.

A növekedés 1970 óta nagy ingadozásokat mutat. A *LISA* és *ISA* referáló tevékenysége exponenciálisan bővül.

Az egy dolgozatra jutó szerzők száma megfelel a társadalomtudományi jellegnek (az 5 referálólap átlagában 69,2% volt az egy-, 13,9% a kétszerzős közlemények aránya). A természettudományi-műszaki folyóiratoknál, mint ismeretes, nagyon gyakori a többszörös cikk.

A referátumok nyelvi megoszlását tekintve az angol nyelv szerepe egyre nő (főleg a német rovására, az orosz nyelv tartja a pozícióit). Nem angol anyanyelvű szerzők is gyakran írnak angolul, a szélesebb körű olvasottság reményében. A nem angol nyelvterületen megjelenő angol nyelvű folyóiratok száma dinamikusan nő. 1983-ban az összes megvizsgált referált cikk 71,1%-át publikálták angol nyelven. A referáló folyóiratok egyébként érthetően előnyben részesítik a kiadó ország nyelvét. Mégis, a *Referativnyj žurnal* által ismertett közleményeknek csak 23,9%-a volt orosz, 41,5%-a angol, s a francia *Bulletin Signalétique* referátumaiban is 56,3% volt az angol nyelvű tételek aránya, s mindössze 10,3% a francia publikáció, ami világosan mutatja az angol uralkodó jellegét.

Műfaji vonatkozásban a folyóiratcikké a vezető szerep (70,7%), de igen nagy arányú a konferencia-előadások közreadása is (a referált tétel

lek 12,3%-a), míg a kutatási jelentések 8,4%-ot tettek ki. A disszertációk rendkívül kis arányának (0,1%) oka, hogy a könyvtárosok és tájékoztatási szakemberek közül jóval kevesebben vállalkoznak tudományos fokozat megszerzésére, mint például a vegyészek közül. A folyóiratcikkek aránya közelebb áll a műszaki és természettudományi adatokhoz, mint ahhoz, amit *Earle* és *Vickery* a társadalomtudományokról megállapított (70% nem folyóiratcikk, 30% folyóiratcikk). Az 1983-as adatokat egy tíz évvel korábbival összevetve látható, hogy a folyóiratok uralkodó jellege szakterületünkön nem új jelenség. Az is megfigyelhető, hogy az arányok esetenkénti ingadozásai inkább a szerkesztési politikában bekövetkezett változásokat tükrözik – mint például a *LISA*-nál, amely 1980 óta nagyobb súlyt helyez a nem folyóiratcikk jellegű publikációk, monográfiák, előadások, kutatási jelentések stb. – feldolgozására.

A referáló folyóiratok átfutási idejét technikai okokból csak a címléírásban feltüntetett névleges megjelenési idő alapján lehetett vizsgálni (nem pedig azt figyelembe véve, hogy mikor jutott el a referált közlemény az olvasóhoz, ill. az előfizető könyvtárhoz). Ez a durva becslés ugyan nem lenne megfelelő egy olyan gyors szolgáltatás vizsgálatára, mint amilyen a *Chemical Abstracts*, de – sajnos – meglehetősen alkalmazhatónak bizonyult a mi szakterületünk nehézkes referáló szolgáltatásainak vizsgálatában. Az 1983-ban referált tételek fele 1982-ben jelent meg, a tárgyévi (még a megjelenés évében feldolgozott) cikkek átlagos aránya 21,3%, s ennél több volt a megjelenésük után 2 évvel ismertett közlemények részaránya (22,9%). Néhány esetben még 1977-es publikációt is feldolgoztak, ez alapján joggal vélhetnénk, hogy a gyors és előzetes tájékoztatást ígérő szolgáltatás történeti jellegű. A jelzett – korlátozott – pontosságú kiinduló adatokból számított átlagos átfutási idő 12 és 27 hónap között volt az egyes lapoknál (a *CCA* bizonyult a legfürgébbnek). A tárgyévi közlemények aránya a *LISA*-ban 4,9% volt, a *CCA*-nál 50,8%. A *LISA* korábban még a legkurrensebb könyvtári-informatikai